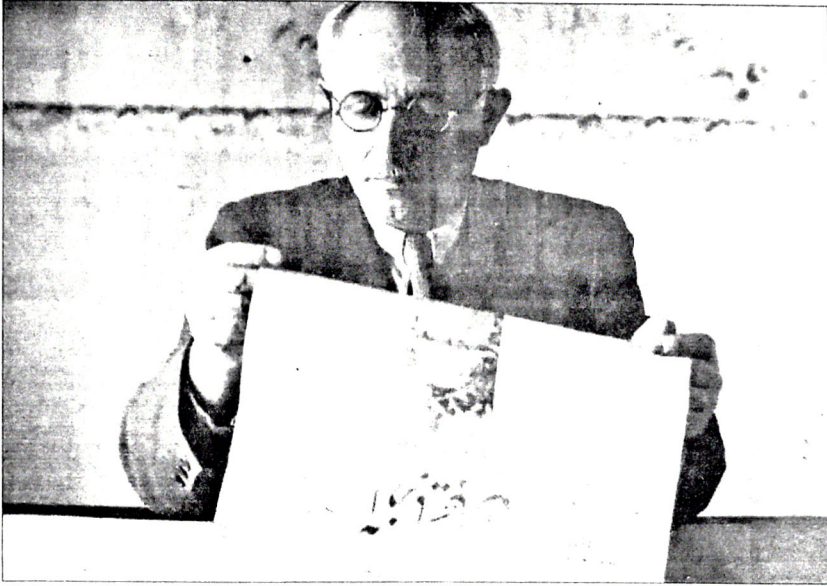

Bakıya gəldiyimiz gündən yaşlı fədailər Vətənə, cəbhəyə qa-yıtmaq istəyirdilər. Hər gün Tehran, Təbriz radiolarına qulaq asıb sonra gəlib təşkilatın həyətinədə oturub eşitdikləri xəbərləri müzakirə edirdilər. Onları ruhlandırان bəzi radioların fars dilində verdiyi xəbərlər idi. Xəbərlədə bildirilirdi ki, fədailər dağlarda məskən salıb orada məşqlər edirlər. Onların məqsədi Təbrizi tezliklə azad etməkdir. Bu xəbərlər cənubluların ümidini bir qədər də artırırdı.

Pişəvarininin vəfatı

Bu səhər haqqında baş verən hadisəni belə nəql edirlər: Pişəvəri birinci günün gecəsi Gəncədə qalır. Onlar səhər tezdən Yevlaxa getməli imişlər. Səhər Pişəvarininin sürücüsü maşını işə sala bilmir. Bu zaman Qulam Yəhya təklif edir ki, onun maşını ilə getsinlər. Deyilənə görə, Qulamın şoferi erməni imiş. Onların maşını Gəncə-Yevlax yolunda arxın qırağında qoyulmuş daşa dəyir...

lamin başı yarılr, sürücüyə isə xəsarət dəymir.

Pişəvarininin cənazəsini gətirib Bakıda Buzovna kəndində ailəsinin yaşadığı bağın həyətinədə dəfn etdilər. Bu xəbər tezliklə bütün Azərbaycan rayonlarına yayıldı, fədailər dəstə-dəstə Buzovna kəndinə gəlib rəhbər ilə vidalaşdılar. Pişəvarininin ölümü ilə bağlı fikirlər ilk gündən haçalanmağa başladı. Hadisənin gedişini diqqətlə araşdırırlar burada qəsd olduğunu söylədilər. İkinci dəstə bu hadisənin sadəcə təsadüf olduğunu dedi. Pişəvarininin əməsi oğlu Azəri başda olmaqla böyük bir dəstə Ali Sovetə gedib Pişəvarininin ölümünün qəsd olduğunu və bu qəsdin təsdiqi olunması üçün Dövlət Komissiyası yaradılmasını tələb etdilər. Ancaq nə komissiya yaradıldı, nə də hadisənin səbəbi aydınlaşdırıldı. Azərbaycan Demokrat Fırqəsinin MK-sı sonralar Pişəvarininin cənazəsini gətirib Fəxri Xiyabanda dəfn etdi, qəbrinin üstündə də heykəlini qoydu. Xaricdə olan Cənubi azərbaycanlılar Bakıya gələndə bir

qayda olaraq Fəxri Xiyabana gedib Pişəvarininin qəbrini ziyarət edirlər. Bakının küçələrindən birinə Pişəvarininin adı verilmişdir.

Pişəvarininin vəfatından sonra vəziyyət dəyişdi. Fədailərin silahlı məşqləri dayandı. Vətənə qayıtmaq ümidi sual altında qaldı. Mədəni rabitə yolu ilə Bakıya gəlmiş tələbələrən bir çoxu yay tətilindən sonra Bakıya qa-yıtmadı. Biriyanın Təbrizə gəlib ailəsinə Bakıya getmək tələbi qəbul olunmadı, axırda həbs olunub sürgünə göndərildi. Mübarizə üçün Vətənə qa-yıtmaq istəyən gəncər bir neçə qatarla Qazaxıstanın Çimkənd vilayətinə göndərildi. Fırqəçilərin mübariz əhval-ruhiyyəsinə süstləşdirmək üçün xasiyyətçə mülayim, itaətkar Pdiqan fırqə sədri təyin olundu. Hamıda bir süstlük, ümitsizlik əhvali hökm sürməyə başladı. Bəzi adamlar şübhəli hesab edilərək həbs edildi. Bu işə əqidsiz və iradəçə zəif adamların şəhadətini təşkil etdilər. Köhnə inqilabçılardan etiraz səsinə boğmağa başladılar. Bunun üçün də Padiqa-

nı fəaliyyətsizlikdə günahkarlandırان cənubluların etiraz çıxışlarından istifadə edərək daha inanılmış şəxsi Qulam Yəhyanı fırqə sədri qoydular. MK-nın Təbrizdə seçilmiş üzvləri, Milli Hökumətin vəzirləri Qulam Yəhyanın əli ilə ictimai işlərdən və fırqədən uzaqlaşdırıldılar.

Bədnam "Anti-partiya" istilahlından istifadə etdilər. Partiya daxilində parçalanma başladı. Yeni rəhbərliyin fəaliyyəti ilə razılaşmayan (ismayıl Pişnamazi kimilər) iqtisadi çətinliklə üz-üzə gəldilər. Partiya savadı olmayan, ümumiyyətlə, az savadlı Qulam Yəhyanı partiya kadri kimi hazırlamaq məqsədilə onu Moskvaya Partiya məktəbinə oxumağa göndərdilər. Qulam Moskvaya gedəndə fırqənin sədriyini Mirqasim Çəşməzərə tapşırıdılar. Bakıda Partiya məktəbi qurtaran Çəşməzərə daha heç kes Qulam Yəhyaya deyilən "savadsız" sözünü deyə bilmədi. Çəşməzərə Qulamın əli ilə fırqəyə vurulan zərbinin mahiyyətini çox tez başa düşdü. Fırqənin əsas kadrlarını ləkəleyib fırqədən uzaqlaşdırmaq istəyən bəzi şovnist əsərləri ifşa etdi. Bəd niyyətləri baş tutmayan bu adamlar: - Biz Azərbaycandan getmək istəyirik. Moskvada elmi fəaliyyət üçün daha geniş imkanlar var - deyərək bəhanə gətirib Moskvaya gətdilər. Bəzi generallar da Moskvaya "Şərşünaslıq İnstitutuna" oxumağa gətdilər. Bū-

tün bu parçalanmalar Pişəvəri vaxtı olan fırqəni zəiflətdi.

Əlavə məlumat

Vəli Axundov respublika rəhbərliyinə gəldikdən sonra 1947-ci ildə müəmmal şəkildə avtomobil qəzasında həlak olmuş və gizli şəkildə Buzovna qəsəbəsindəki vərəm dispanserinin həyətinədə dəfn edilmiş Cənubi Azərbaycan Milli Hökumətinin başçısı S.C.Pişəvarininin məzarını Fəxri Xiyabana köçürməyə Moskvadan icazə ala bildi. 21 Azər hərəkatının və Cənubi Azərbaycanda Milli Hökumətin 15 illiyi ərəfəsində Azərbaycan Demokrat Fırqəsinin MK-sı 1960-cı ilin fevral ayında respublika rəhbərliyindən Pişəvarininin məzarını Fəxri Xiyabana köçürülməsinə, onun seçilmiş əsərlərinin nəşr edilməsinə, Bakı şəhərinin küçələrindən və ya müəssisələrindən birinin

S.C.Pişəvarininin adına verilməsinə yardımçı olmasını rica etmişdi. Lakin Sov.İKIP MK SSRI-İran arasında münasibətləri gərginləşdirəcəyini bəhanə edərək Pişəvarininin seçilmiş əsərlərinin nəşrini və hər hansı küçə və ya müəssisəyə onun adının verilməsinə məqsəduyğun saymadı. Məzarın köçürülməsinə isə V.Axundov razılıq ala bildi və 1960-cı ilin mart ayının 22-də Azərbaycan KP MK Bürosu S.C.Pişəvarininin məzarını Buzovnadan Fəxri Xiyabana köçürülməsi haqqında qərar qəbul etdi. Bu hadisə SSRI-yə N.Xruşşov rəhbərlik edəndə baş verdi.

V.Axundov SSRI-yə yenice rəhbərlik etməyə başlayan L.Brejnevden, S.C.Pişəvəri üçün nəzərdə tutulan yarımçıq qalmış işlərin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar yenidən xəhiş edir. L.Brejnev N.Xruşşovdan fərqli olaraq Axundovun bu xəhişinə müsbət cavab verir. Beləliklə, Moskvadan razılıq alan V.Axundov 1965-ci ildə Pişəvarininin seçilmiş əsərlərini həm çap etdirdi, həm də Bakı küçələrindən birinin onun adını daşımağa müvəffəq oldu. Bütün bunlar elbətə ki, V.Axundovun ortaya qoyduğu siyasi iradə hesabına həyata keçdi.

Hazırladı: Fuad KAMİLOĞLU

**Mənbə: "Xatirələrım"
Balas Azəroğlu**